

УДК 343.13

В.І. БІЛОУСОВА, Інститут підготовки кадрів Національної академії прокуратури України

ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНІ (ДІЛОВІ) ТА МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ВИМОГИ ДО ПРОКУРОРА

Ключові слова: вимоги до прокурорів, міжнародні документи в сфері професійної етики та поведінки прокурорів, професійно-особистісні (ділові) та морально-етичні якості

Прокурорська діяльність завжди привертала до себе увагу суспільства, тому прокурори повинні бути не лише професіоналами, а й мати бездоганні моральні якості.

Сьогодні до прокурорів висуваються нові підвищені вимоги – перед ними ставляться більш складні завдання, які потребують величезної напруги сил і готовності слідувати своєму професійному обов'язку [1, с.4]. В кадровій політиці органів прокуратури останніх років відбувся ряд змін, що свідчать про зростання вимог до ділових та моральних якостей як претендентів на прокурорські посади, так і діючих прокурорських працівників. Таким чином, метою статті є аналіз стану нормативно-правового регулювання професійно-особистісних та морально-етичних вимог до прокурора та формулювання пропозицій щодо оптимізації їх нормативно-правового регулювання.

Питанням професійно-особистісних та морально-етичних вимог до прокурорів впродовж останніх років приділялась увага в публікаціях низки вітчизняних науковців та практиків: М. Бурбики, С. Даніліна, В. Долежана, С. Ківалова, Л. Колос, В. Остапчука, Т. Погорелової, С. Подкопаєва, О. Толочка, Г. Середи, О. Шинальського, П. Шумського та інших. Проте, враховуючи динаміку змін законодавства та відомчої нормативної бази, зазначені питання потребують подальшого розгляду, що й обумовлює їх актуальність.

Під професійно-особистісними та морально-етичними вимогами до прокурора розуміємо комплекс закріплених в законах та підзаконних нормативно-правових актах вимог до інтелектуального та загальнокультурного рівня, особистісних професійних (ділових) та моральних якостей (здібностей), якими повинна володіти чи бути наділеною особа – кандидат на прокурорську посаду, діючий прокурор – для забезпечення належного виконання службових обов'язків.

Широкий спектр професійно-особистісних та морально-етичних вимог містять міжнародні документи щодо професійної етики та поведінки прокурорів. Протягом останніх десятиріч різними міжнародними структурами розроблено цілу низку таких документів. Викладені в них вимоги здебільшого представлені через призму урегулювання поведінки прокурора в службовій та позаслужбовій сферах.

Одним із перших міжнародних документів, що нормативно закріпив загальні вимоги до професіоналізму та моральності прокурорів, є Керівні принципи щодо ролі державних обвинувачів, прийняті Організацією Об'єднаних Націй у 1990 р. Пунктом 1 даного документу визначено, що «особи, відібрані для здійснення прокурорських функцій, повинні мати високі моральні якості та здібності, а також відповідну підготовку й кваліфікацію» [2].

Більш деталізовано морально-етичні вимоги до прокурорів та вимоги щодо їх особистих професіональних якостей було дещо згодом в іншому документі – Нормах професійної відповідальності та викладенні необхідних прав і обов'язків прокурорів, опублікованих у 1999 р. Міжнародною асоціацією прокурорів (так звані, стандарти МАП). У цьому документі автори рекомендують прокурорам всіх країн завжди підтримувати честь та гідність своєї професії; поводитись професійно, згідно закону, правил та етики поведінки прокурора; дотримуватись норм чесності; бути добре поінформованими та йти в ногу з відповідними правовими змінами; бути послідовними, незалежними та безприс-

трасними; з метою справедливого судового розгляду завжди захищати права особистості обвинуваченого, зокрема, гарантувати, що сприятливий для обвинуваченого доказ буде оголошений згідно закону або справедливого судового розгляду; служити державним інтересам і захищати їх; поважати, захищати і підтримувати загальну концепцію людської гідності та прав людини.

Закладені в стандартах МАП норми фактично стали основою визначення професійно-особистісних та морально-етичних вимог до прокурорів в національних правових системах багатьох країн світу. Ці ж положення (доповнені та удосконалені) було закладено в основу прийнятих в подальшому міжнародних документів з питань професійної етики та поведінки прокурорів.

Так, у травні 2005 р. у місті Будапешт (Угорська Республіка) Конференцією Генеральних прокурорів Європи були прийняті Європейські інструкції з питань етики та поведінки прокурорів (так звані, Будапештські принципи), які систематизували, конкретизували та дещо доповнили визначені раніше різними міжнародними організаціями професійні та морально-етичні вимоги до прокурорської діяльності. Документ зобов'язує прокурорів: виконувати свої функції відповідно до національного та міжнародного законодавства, справедливо, неупереджено та оперативно; поважати, захищати та підтримувати гідність та права людини; усвідомлювати, що діяльність прокурорів здійснюється від імені та в інтересах суспільства; намагатись знаходити справедливий баланс між загальними інтересами суспільства та інтересами та правами індивіда.

Згідно вимог того ж міжнародного документу для реалізації найвищих професійних вимог прокурор повинен: постійно підтримувати честь і гідність своєї професії; завжди поводити себе професійно; відповідати найвищим принципам чесності та старанності; виконувати свої функції на основі особистої оцінки фактів та відповідно до законодавства,

незалежно від будь-яких впливів; бути завжди добре поінформованими, кваліфікованими на рівні відповідних досягнень в правовій та соціальній сферах; намагатись бути неупередженими та послідовними; виконувати свої обов'язки справедливо та без побоювань, користі та упередженості; не піддаватися особистим та приватним інтересам, публічному та медіа тиску; поважати право всіх людей бути рівними перед законом та не надавати привілеїв чи не робити обмежень за ознаками раси, статі, кольору шкіри, політичних чи інших переконань, сексуальної орієнтації, національного чи соціального походження, об'єднання національних меншин, майнового стану, місця народження, стану здоров'я, інвалідності, мовними або іншими ознаками; зберігати професійну таємницю; поважати погляди інших осіб, їх законні інтереси та таємницю; в межах своєї компетенції намагатись робити все можливе, щоб особи були поінформовані про їх права та правову позицію; під час виконання обов'язків поводитись куртуазно (тобто, вишукано люб'язно, ввічливо [3, с.475]) та з повагою в спілкуванні з представниками суду, поліції та з іншими представниками правоохоронних органів та особами з юридичною освітою; з метою розвитку міжнародного співробітництва надавати допомогу прокурорам та представникам правоохоронних органів інших юрисдикцій у відповідності до закону; не допускати, щоб особисті професійні чи фінансові інтереси, або ж сімейні, соціальні чи інші зв'язки недоречно впливали на поведінку прокурора, тобто не виступати прокурорами в справах, в яких вони, члени їхніх сімей чи колеги по роботі мають особистий, приватний чи фінансовий інтерес або залежність [4].

Як бачимо, міжнародні документи в сфері прокурорської етики звертають увагу прокурорів на повагу людської гідності та захист прав людини. Такі документи наголошують на важливості чесності, професійності, послідовності, незалежності та поінформованості прокурорів, а закріплені в них морально-етичні

принципи служать становленню високих стандартів професійної поведінки прокурорів в службовій та позаслужбовій сферах діяльності.

У вітчизняній національній правовій системі професійно-особистісні та морально-етичні вимоги до прокурорських працівників в доволі стислій формі закріплено в ст.2 Дисциплінарного статуту прокуратури України, згідно положень якої працівники прокуратури «повинні мати високі моральні якості, бути принциповими і непримиренними до порушень законів, поєднувати виконання своїх професійних обов'язків з громадянською мужністю, справедливістю та непідкупністю. Вони повинні особисто суворо додержуватись вимог закону, виявляти ініціативу в роботі, підвищувати її якість та ефективність і сприяти своєю діяльністю утвердженню верховенства закону, забезпеченню демократії, формуванню правосвідомості громадян, поваги до законів, норм та правил суспільного життя» [5, с.176].

В свою чергу, на необхідність домагатися, щоб на прокурорсько-слідчих посадах працювали «професійно підготовлені, принципові, компетентні, добросовісні, з високими моральними якостями працівники, здатні за станом здоров'я успішно виконувати свої службові обов'язки» вказується в п.1 наказу Генерального прокурора України «Про організацію роботи з кадрами в органах прокуратури України» № 2гн від 15.12.2011 р.

Такі переліки професійно-особистісних та морально-етичних вимог до діючих прокурорів закріплено в національному законодавстві. На нашу думку, вони є занадто стислими, а сформульовані в них вимоги носять лише загальний характер. Наприклад, не зрозумілим залишається яким чином прокурорський працівник повинен «поєднувати виконання своїх професійних обов'язків з громадянською мужністю», в яких саме діях повинно проявлятися виконання такої вимоги. Відсутність такої конкретизації призводить до сприйняття зазначеної вимоги як звичайного лозунгу, а не чітко визначеної норми поведінки.

Одночасно з цим, вирішальними критеріями оцінки прокурорів і слідчих тим же наказом визначено кваліфікованість, компетентність, досвідченість, відданість справі, ініціативність, особистий внесок у підвищення ефективності прокурорсько-слідчої діяльності, принциповість та неупередженість у вирішенні службових питань, уміння протистояти незаконному впливу, непримиренність до будь-яких порушень закону, дотримання морально-етичних норм (п.19). Але на скільки об'єктивно буде оцінка за такими критеріями при відсутності їх деталізації: в чому повинна проявлятися відданість прокурора справі та його особистий внесок у підвищення ефективності прокурорсько-слідчої діяльності; дотримання яких морально-етичних норм буде вважатись важливим критерієм оцінки його, як прокурора; який рівень компетентності буде достатнім для позитивної оцінки, а який – ні тощо.

З урахуванням таких критеріїв оцінки, а також беручи до уваги, що одним із першочергових завдань, які стоять сьогодні перед прокуратурою, є підвищення авторитету органів прокуратури в суспільній думці та посилення впливу у зміцненні законності та правопорядку¹, вважаємо наявного нормативного закріплення професійно-особистісних та морально-етичних вимог до прокурорів недостатньо. Детальніше визначити й систематизувати існуючі та запровадити нові, актуальні саме для сучасного стану розвитку прокуратури, професійно-особистісні та морально-етичні вимоги до прокурора в його службовій та позаслужбовій діяльності доречно було б в окремому документі, наприклад, в Кодексі професійної етики та поведінки прокурорів. Таку форму урегулювання морально-етичних норм обрано більшістю європейських країн – Білорусь, Боснія і Герцеговина, Великобрита-

¹ Лист Генерального прокурора України щодо першочергових заходів з удосконалення організації роботи органів прокуратури України. – № 12/1/1-11вих-62окв-12 від 27.01.2012 р. – С. 4.

нія, Ірландія, Казахстан, Латвія, Литва, Росія, Угорщина та інші.

В Україні оприлюдненню підлягав один повнотекстовий проект такого документу – підготовлений у 2005 р. Всеукраїнською громадською організацією «Українська асоціація прокурорів» проект Кодексу професійної етики та поведінки прокурора. Протягом 2005–2007 років на сторінках фахових видань відбувалось активне обговорення положень цього документу [6–10], в результаті чого він зазнав суттєвих змін, але навіть в удосконаленому вигляді документ прийнято не було. Згодом обговорення пов'язаних з ним проблем стало менш активним, але питання закріплення професійно-особистісних та морально-етичних вимог до прокурора в окремому документі досі залишається актуальним, та тепер вирішення його пов'язується ще й з прийняттям нової редакції Закону України «Про прокуратуру».

Отже, якими найважливішими в професійному сенсі особистісними та морально-етичними якостями повинен бути наділеним прокурор в Україні? Це, в першу чергу, компетентність, чесність та порядність. Особливо актуальними через призму цих вимог є здатність прокурора розумно використовувати надані йому в зв'язку з виконанням службових обов'язків повноваження, тобто, сумлінно та чесно виконувати їх, не зловживати наявними привілеями та перевагами, суворо дотримуватись обмежень і заборон, передбачених антикорупційним законодавством. Важливими є і високий рівень інтелекту та культури, розсудливість, раціоналістичність, принциповість, енергійність та цілеспрямованість, неупередженість (тобто, об'єктивність, а також незалежність в значенні неупередженості), справедливість, урівноваженість, здатність прокурора контролювати власні емоції та концентрувати зусилля на вирішенні проблеми, організованість, дисциплінованість, непідкупність. Допоможуть в умовах стресових ситуацій та психоемоційних навантажень, які нерідко виникають під час виконання службових

обов'язків, і такі якості як: витриманість, ввічливість, тактовність, комунікативність.

Крім того, прокурор повинен ще й добросовісно відноситись до виконання своїх службових обов'язків, тобто бути старанним, працелюбним та наполегливим, а його діяльність загалом повинна ґрунтуватись на повазі до закону та людей. Поведінка наділеного такими якостями прокурора автоматично відповідатиме загально визнаним морально-етичним принципам верховенства права, гуманізму, справедливості, рівності всіх громадян перед законом, законності, неупередженості та чесності.

В свою чергу, з метою забезпечення виконання прокурорами зазначених вимог важливим питанням залишається створення їм належних умов до цього. Так, вищезгадані стандарти МАП передбачають, що для забезпечення вільного та незалежного виконання своїх обов'язків у відповідності із закріпленими вимогами прокурори в першу чергу повинні бути захищеними від свавільних дій. При цьому, в документі наводиться перелік основних умов, якими повинні бути забезпечені прокурори: відсутність залякувань, створення перешкод, переслідування, неналежного втручання в діяльність прокурорського працівника чи необґрунтованого притягнення його до будь-якого виду відповідальності; забезпечення особистої безпеки прокурора та його сім'ї; розумні умови служби та адекватна винагорода; розумний термін перебування на посаді; прийом на роботу та просування по службі, що базується на об'єктивних факторах, а також на рішенні згідно зі справедливими та неупередженими процедурами; запобігання випадкам звільнення з роботи, що суперечать професійним нормам чи етиці тощо.

Не менш важливою умовою виконання прокурорами висунутих до них професійно-особистісних та морально-етичних вимог є запровадження адекватних мір відповідальності за порушення норм професійної етики та введення дієвого механізму притягнення до відповідальності за їх порушення. Але, оскільки ці питання межують з такою доволі

об'ємною та дискусійною темою як притягнення прокурорів до дисциплінарної відповідальності, тому в даній публікації зупинитись на них не будемо.

Аналізуючи ж проблему в цілому, вважаємо, що ефективність процесу «удосконалення морального обличчя діючого прокурорського працівника» залежить від проведення комплексу послідовних узгоджених між собою правових, організаційних, психолого-педагогічних та економічних заходів, які доцільніше, на нашу думку, було б розробити та передбачити в єдиному документі, наприклад, в Концепції виховної роботи в органах прокуратури України.

Звернемось до аналізу вимог, що висувуються до кандидатів на прокурорські посади. За своєю загальною направленістю вони співпадають з вимогами до категорії діючих прокурорів, про які мова велась вище, але відрізняються за формами урегулювання та в деталях своєї специфіки. Так, загальні професійно-особистісні та морально-етичні вимоги до кандидатів на прокурорські посади, а саме вимоги щодо наявності «необхідних ділових та моральних якостей», закріплено в ч.1 ст.46 Закону України «Про прокуратуру».

Останнім часом ми спостерігаємо як активно ведеться робота над удосконаленням критеріїв добору кадрів до органів прокуратури з тим, щоб на оперативні посади призначались професійно підготовлені, високоморальні, психічно та фізично здорові працівники. Зрозуміло, що відбувається цей процес шляхом підвищення вимог до осіб, які призначаються на посади прокурорів та слідчих прокуратури.

Так, суттєвих змін існуюча система добору кадрів для органів прокуратури зазнала з прийняттям Положення про порядок стажування в органах прокуратури, затвердженого наказом Генерального прокурора України № 80 від 30.12.2009 р. Запропонована в документі різноманітність форм відбору на стажування дає можливість виявити випадки приховування фактів, які виключають роботу в органах прокуратури, достатньо глибоко ви-

вчити та проаналізувати ділові та моральні якості претендента, його рівень знань та придатності до виконання службових обов'язків, загальний рівень культури. Цікавим є те, що запроваджені цим документом новації полягають також у більш ретельному відборі на посади стажистів не лише за професійними (діловими), моральними якостями претендентів, а й за станом їх психологічного здоров'я, яке впливає на здатність витримувати робочі психоемоційні навантаження, та фізичним станом здоров'я (з метою виключення випадків прийняття на роботу осіб з фізичними вадами, які можуть мати наслідки у ефективності публічної діяльності).

В продовження запроваджених новацій у листопаді 2010 р. Генеральною прокуратурою України підготовлено та надіслано до обласних і прирівняних до них прокуратур «Рекомендації щодо вивчення особистих та моральних якостей претендентів на роботу у прокуратурі під час їх стажування, а також випробувального терміну» (далі – Рекомендації). Найважливішими особистими якостями прокурорсько-слідчого працівника автори цього документу визначили: аналітичні здібності; гнучкість; комунікативність; критичність; самокритичність; наполегливість; оперативність; працьовитість; самоконтроль; самостійність; цілеспрямованість; принциповість; прагнення професійного вдосконалення; охайність [5, с.83].

До визначальних моральних якостей в документі віднесено: гуманізм; дисциплінованість; чесність; порядність; совісність; відповідальність; уважність; толерантність; культуру поведінки, під якою автори документу розуміють ввічливість, доброзичливість, такт, толерантність, охайність, вчасне виконання власних обіцянок тощо [5, с.85].

При цьому, рекомендовано враховувати як негативні наступні якості: низька психологічна стійкість; висока тривожність; емоційна неврівноваженість та імпульсивність; конфліктність; фізичні вади, які матимуть наслідки у ефективності публічної діяльності; низький

інтелектуальний рівень; підвищена схильність до ризику; страх, депресія; надто завищена самооцінка; зайва балакучість; наявність шкідливих звичок; вкрай низька активність; легковажність, самовпевненість, егоїзм тощо [5, с.85].

Аналізуючи наведену класифікацію необхідних та небажаних якостей майбутнього прокурора, недостатньо вдалими вважаємо використання назви «особисті якості», яке, на нашу думку, включає в себе більш широкий перелік якостей (здібностей), ніж наведений авторами документу. Так, Великий тлумачний словник сучасної української мови «особистим» визначає в першу чергу «те, що є власністю окремої особи, безпосередньо належить їй; персональне, власне», тобто те, що вказує на речову, матеріальну належність. В другу чергу «особисте» тлумачиться як «те, що безпосередньо стосується якої-небудь особи, пов'язане з нею, виражає індивідуальні особливості, нахили і таке інше якої-небудь особи» [3, с.685]. Екстраполюючи такі визначення на предмет нашого дослідження, стає зрозуміло, що особистими слід вважати і ті якості особи, які є важливими з точки зору професійності – ділові якості, і ті, що є значущими через призму моральності особи та етичності її поведінки – морально-етичні якості. Отже, більш влучним в даному випадку було б використання поняття «особистісне», яке має однозначне та чітке визначення: «це те, що стосується когось-небудь як особистості, індивідуальності, пов'язане з виявом чийсь-небудь особистих, індивідуальних рис, особливостей» [3, с.685]. Тому, доцільним вбачається наведений в Рекомендаціях перелік «особистих» якостей, важливість яких виведена через призму професії прокурора, назвати професійно-особистісними або ж, діловими, як це зазначається в ст.46 Закону.

Звичайно, що наведені переліки необхідних та негативних ділових та моральних якостей прокурорсько-слідчого працівника не є вичерпними та носять рекомендаційний характер (про що, до речі, зазначається і в самому

документі). При цьому, розглядати та використовувати їх доцільно в комплексі, а не окремо один від одного. Так, «толерантність» авторами документу рекомендовано оцінювати і як один із проявів етичних норм, що свідчить про культуру поведінки особи, і окремо як моральну якість особистості кандидата на прокурорську посаду, тобто «терпимість до думок, поведінки та поглядів інших людей». Те ж стосується і поняття «охайність», яке автори документу з одного боку бачать як прояв культури поведінки в рамках моральних якостей, а з іншого – як окрему особисту (ділову) якість, що виражається в точності виконання дій та схильності до порядку.

Деякі з використаних у Рекомендаціях формулювань є недостатньо точними, у зв'язку з чим їх зміст ризикує бути перекрученим в ході суб'єктивного тлумачення. Це стосується таких понять як «совісність», що розуміється як «внутрішні моральні регулятори діяльності особистості, які не дозволяються особі чинити погані вчинки», та «уважність» в сенсі турботливості та обережності. На нашу думку, в ході виконання прокурорських функцій особі повинна бути притаманна не стільки «совісність», як «сумлінність». При цьому, під сумлінністю слід розуміти комплекс таких якостей, як «чесність, старанність, ретельність виконання своїх обов'язків, добросовісність» [3, с.1215].

«Уважність» автори документу бачать як окрему моральну якість прокурора, яка включає турботливість та обережність. В той же час у Великому тлумачному словнику сучасної української мови під поняттям «уважність» розуміється «уважне ставлення до когось-небудь; прихильність, доброзичливість, турбота про когось» [3, с.1283]. Вважаємо, що «уважність», як окрема моральна якість прокурора, що вказана в Рекомендаціях, є зайвою. Адже, в сенсі «доброзичливості» її достатньо проявляти в рамках культури поведінки, в значенні «прихильності» вона є недопустимою через призму виконання вимоги щодо неупередженості прокурора, а «уважність» в значенні «турботливості» в умовах специфіки

прокурорської діяльності є просто зайвою. Звичайно, уважність прокурор повинен проявляти, але суцільно як професійно-особистісну (ділову) якість в сенсі здатності до концентрації уваги в ході аналізу службової інформації, прийняття рішень по конкретним службовим ситуаціям та їх документального оформлення.

Інший приклад – така якість як «гуманізм» авторами документу віднесено до категорії моральних якостей, розміщено першим пунктом відповідного переліку та розтлумачено як «людяність у вчинках, суспільній та професійній діяльності». Звичайно, гуманізм, котрий, як один із принципів права в демократичному суспільстві, «в широкому сенсі означає історично змінну систему поглядів на суспільство та людину, пройнятих повагою до особистості» [11, с.122], обов'язково повинен бути присутнім в діяльності прокурора, але в якості принципу його діяльності, тобто, стати підґрунтям, основною мотивацією його вчинків та поведінки. Як якість особистості гуманізм повинен мати іншу назву – «гуманність», що означає в першу чергу людяність. В свою чергу, людяною вважається особа, яка щиро, доброзичливо, чуйно ставиться до інших, уважна до чужих потреб [3, с.499]. Як бачимо, ця якість здебільшого стосується чуттєвого, емоційного прояву особистості, який частіше лише заважає професійній діяльності. В той же час, в Рекомендаціях її розміщено на першому місці в переліку моральних якостей. Звідси виникає ризик, що стаючи пріоритетним цей емоційний прояв особистості може стати на заваді неупередженості здійснення професійної діяльності. Звичайно, що прокурор повинен гуманно ставитись до людей, які звертаються до органів прокуратури за допомогою у відновленні порушених прав і свобод, але на першому місці в переліку моральних якостей повинна стояти чесність та порядність прокурора, а вже потім «щире, доброзичливе та чуйне ставлення» до оточуючих. Отже, існує потреба в систематизації зазначених в Рекомендаціях якостей, та

викладенні їх в порядку першочерговості та важливості, наприклад в наступному: чесність; порядність; дисциплінованість; сумлінність; відповідальність; гуманність; культура поведінки; толерантність тощо.

Не беручи до уваги недосконалість окремих позицій та формулювань вищезазначеного документу, сам факт розробки детальних процедур вивчення ділових та моральних якостей претендентів на прокурорські посади, визначення методів їх оцінки є показником активності процесу формування якісно нових вимог до прокурорських працівників та свідчить про увагу до цієї проблеми.

Перейдемо до розгляду іншого питання – реальність відповідності зазначеним вимогам. Адже такі необхідні для майбутнього прокурора якості закладаються саме на ранніх стадіях становлення його як фахівця, тому доцільно, щоб ці процеси відбувались під впливом та наглядом досвідчених прокурорів та педагогів, професіоналізм та моральність яких знаходиться поза сумнівом. В цьому сенсі очевидними є переваги навчання в спеціалізованому вищому навчальному закладі. Саме тут закладаються основні професійні навички та спеціальні знання, необхідні для здійснення прокурорської діяльності в подальшому. Становлення особистості майбутнього прокурора, в професійному сенсі, як правило, відбувається також в цей період його життя. На провідну роль спеціалізованого навчального закладу у цих процесах звертають увагу й вітчизняні науковці [12, с.46]. Отже, особа, яка пройшла навчання в спеціалізованому навчальному закладі, з більшою імовірністю відповідатиме професійно-особистісним (діловим) та морально-етичним вимогам, що висуваються у зв'язку з призначенням на оперативні прокурорські посади, ніж інші кандидати.

В свою чергу, ефективність набуття в спеціалізованому навчальному закладі професійних навичок, засвоєння знань та формування професійно-значущих моральних та особистісних якостей в значній мірі залежить від ра-

ніше закладених базових рис особистості майбутнього професіонала – чесності, відповідальності, дисциплінованості, принциповості, здатності адекватно аналізувати інформацію, самостійно приймати рішення, впевненості та чемності в спілкуванні з іншими особами, витримки, здатності контролювати власні емоції, розсудливості та зберігання спокою і рівноваги в нестандартних ситуаціях, адекватної самооцінки, усвідомлення наявності у себе недоліків та переваг, готовності працювати над слабкими сторонами своєї особистості. Важливим фоном для цих якостей є високий загальний культурний рівень особи, який переважним чином формується у віці, що співпадає з навчанням у середніх (середніх спеціальних) навчальних закладах. Набуття таких особистісних рис можливе як за умов сприятливого впливу соціуму на особистість, в чому, знову ж таки, не останню роль відіграє оточення в середньому (середньому спеціальному) навчальному закладі, так і внаслідок високого рівня культури та виховання в сім'ї, генетичної спадковості, спілкування поза межами сім'ї та навчального закладу, інших факторів. В цьому сенсі жорсткий відбір кандидатів на навчання, не лише за критерієм рівня знань, а й за професійно-особистісними (діловими) та морально-етичними якостями, «психологічним» станом здоров'я, повністю себе виправдовує.

Підсумовуючи зазначимо, що у світлі запланованих законодавчих змін (зокрема, прийняття нової редакції Закону України «Про прокуратуру») сьогодні існує реальний шанс удосконалити підходи до комплектування кадрового складу органів прокуратури України з тим, щоб наповнення його відбувалось за рахунок кваліфікованих, високоморальних та психічно й фізично здорових фахівців. Такий результат від впровадження законодавчих новацій в прокурорській системі в майбутньому очікує отримати Президент України Віктор Янукович, який заплановані законодавчі зміни розглядає як можливість «розвивати якісно нову установу, з новими фаховими стандар-

тами службової діяльності її працівників, основними принципами організації якої мають бути законність, справедливість, неупередженість, об'єктивність та пріоритетність прав і свобод людини незалежно від її соціального статусу» [1, с.4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Із виступу Президента України Віктора Януковича на урочистому зібранні з нагоди Дня працівників прокуратури // Вісник прокуратури. – 2011. – № 12 (126). – С. 3–4.
2. Права людини: довідник для прокурорів / упоряд. Марнікс Алінк. – К. : Фенікс, 2005. – 168 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
4. European guidelines on ethics and conduct for public prosecutors – 4 p. – Budapest, May 29–31, 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/conferences/cpge/2005/CPGE_2005_05LignesDirectrices_en.pdf.
5. Організація роботи з кадрами в органах прокуратури України : зб. нормат.-прав. актів та інших документів з питань кадрової роботи / ред. кол.: Дьомін Ю. М., Колесник К. О., Морозов Ю. В., Головльов О. Є., Калініченко М. П., Горбань О. П., Антипов К. Є. – К., 2011. – 536 с.
6. Данілін С. Кодекс прокурорської етики: яким йому бути? / С. Данілін // Прокуратура. Людина. Держава. – 2005. – № 10. – С. 61–65.
7. Долежан В. Кодекс прокурорської етики: яким йому бути? // В. Долежан / Прокуратура. Людина. Держава. – 2005. – № 12 (54). – С. 63–68.
8. Ківалов С. Шляхи зміцнення кадрового потенціалу прокуратури / С. Ківалов // Вісник прокуратури. – 2007. – № 3 (69). – С. 15–22.
9. Толочко О. М. Кодекс професійної поведінки (етики) прокурора. Проблеми прийняття та впровадження / О. М. Толочко,

С. В. Подкопаев // Вісник прокуратури. – 2006. – № 4 (58). – С. 58–62.

10. Шинальський О. І. Прийняття Кодексу професійної етики та поведінки прокурора – невідкладна вимога часу / О. І. Шинальський // Вісник прокуратури. – 2006. – № 7. – С. 9–11.

11. Большой юридический словарь / [До-

донов В. Н., Ермаков В. Д., Крылова М. А. и др.]. – М. : Инфра-М, 2001. – 790 с.

12. Погорелова Т. Ф. Роль професійно-значущих якостей у формуванні особистості прокурора / Т. Ф. Погорелова // Вісник прокуратури. – 2010. – № 8 (110). – С. 45–49.

Білоусова В. І. Професійно-особистісні (ділові) та морально-етичні вимоги до прокурора / В. І. Білоусова // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 88–96 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12bvivdp.pdf>

Виконано аналіз стану нормативно-правового регулювання професійно-особистісних та морально-етичних вимог до прокурорських працівників в Україні та положення міжнародних документів щодо професійної поведінки прокурорів. Обґрунтовано пропозиції щодо оптимізації нормативно-правового регулювання професійно-особистісних (ділових) та морально-етичних вимог до прокурорів в Україні.

***

Белоусова В.И. Профессионально-личностные (деловые) и морально-этические требования к прокурору

Выполнен анализ состояния нормативно-правового регулирования профессионально-личностных и морально-этических требований к сотруднику прокуратуры в Украине и положений международных документов относительно профессионального поведения прокуроров. Обоснованы предложения по оптимизации нормативно-правового регулирования профессионально-личностных и морально-этических требований к прокурору в Украине.

***

Belousova V.I. Professional and Personal (Work), Moral and Ethic Requirements for Prosecutor

The article deals with analysis of current legal regulation of professional and personal, moral and ethic requirements for prosecution official in Ukraine and provisions of international agreements on prosecutor's professional conduct. The propositions on optimization of legal regulation of professional and personal, moral and ethic requirements for prosecutor in Ukraine are substantiated.